

Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – 7-ме вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719 с. 5. Загашвили В. Государство на новом этапе экономической глобализации. // Мировая экономика и международные отношения. – №5. – 2009. – с.43-51. 6. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура. – М.: ГУ ВШЕ, 2000. – 608 с. 7. Ігнатюк А.І. Галузеві ринки: теорія, практика, напрями регулювання: Монографія. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 465 с. 8. Лукашенко О.А. Влияние глобализации на формирование новых подходов к реализа-

ции антимонопольной политики // Научный вестник Уральской академии государственной службы. – №3(4). – 2008 // <http://vestnik.uara.ru/issue/2008/03/11/> 9. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй // <http://www.un.org/ru/development/globalization/> 10. Шишков Ю. Государство в эпоху глобализации // Мировая экономика и международные отношения. – №1. – 2010. – с.3-13.

Надійшла до редколегії 09.05.11

УДК 330.117:336.13

А. Залєвська-Шишак, канд. екон. наук, асист.

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розкрито сутність і значення державної форми власності в ринкових умовах. Розглянуто роль державної власності та державного сектору, виявлено його структурні елементи та чинники підвищення ефективності функціонування. Обґрунтовано тенденції та закономірності розвитку державної власності в умовах ринкової трансформації економіки.

Ключові слова: власність, державна власність, державний сектор, суспільні блага, трансформаційна економіка.

Статья посвящена проблемам государственной собственности в условиях рыночной экономики. Рассмотрено роль государственной собственности и государственного сектора, определены их главные структурные элементы и факторы, которые благотворно влияют на развитие экономической системы. Обоснованы тенденции и закономерности развития государственной собственности в условиях рыночной трансформации экономики.

Ключевые слова: собственность, государственная собственность, государственный сектор, общественные блага, трансформационная экономика.

The article is dedicated the problems of public ownership under market economy. Theoretical and methodological grounds for the role of public ownership and public sector in market economy are presented. Structural elements and factors promoting the efficiency of market operation are determined. Directions and regularities in the development of public ownership under market transformations are outlined.

Key words: property, public ownership, public sector, public goods, transformational (transition) economy.

Одним з найважливіших феноменів формування розвинутих ринкових відносин є власність. Враховуючи цю обставину, актуальним є дослідження ролі державної власності в процесі розбудови ринкових відносин в Україні.

На сьогодні питання трансформації інституту власності в Україні залишається невизначеним. За відсутності адекватної інституційно-правової бази в нашій країні виникли специфічні проблеми, пов'язані з розподілом прав власності та боротьбою за контроль над підприємствами, що призвело не лише до трансформаційного спаду, а й до його поглиблення.

Неокласичні тенденції мінімізації державного впливу та дерегулювання ними, в чому переконує досвід розвинених країн, а також наслідки світової економічної кризи, потребують посилення економічних функцій держави, її ефективності. Перетворення держави у колективного підприємця, одного з важливих суб'єктів економічної діяльності і ринкових відносин стало реальністю. У різних країнах на державну власність припадає від 1/3 до 2/3 створюваного у них ВНП. У зв'язку з цим існує необхідність теоретичного обґрунтування місця і ролі державної власності в реформуванні економіки України.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної економічної літератури останніх років показує, що проблема власності перебуває в центрі уваги багатьох учених дослідників соціально-економічних процесів. Теоретико-методологічні основи функціонування державної власності в трансформаційній економіці у світовій і вітчизняній науковій літературі розроблені досить глибоко і всебічно. Еволюція економічної думки стосовно теоретичних основ власності була відображена в наукових працях зарубіжних авторів різних поколінь і напрямків. Теорії, які формувались одними школами, доповнювались та розвивались іншими.

Ступінь розробки даної проблеми має двоїстий характер. З одного боку, широко відомі узагальнення суті державного сектору проміслово розвинутих країн, його ролі в умовах глобалізації, зокрема в працях таких вчених як А. Мізес, А. Алчіан, Р. Коуз, Д. Норт, А. Оноре, Г. Демсець та інших. З другого боку – незаперечним є факт відсутнос-

ті цілісної концепції держави в трансформаційній економіці, визначення місця і ролі державного сектору.

На сьогодні є роботи українських та російських вчених, в яких розглядаються теоретичні засади державотворення. Йдеться, зокрема, про дослідження В. Базилевича, А. Гальчинського, В. Геєця, А. Гриценка, П. Щенка, Я. Жаліла, Б. Кваснюка, І. Лазні, В. Мандибури, Ю. Пахомова, В. Радченка, В. Рибалкіна, А. Чухна Л. Абалкіна, А. Пороховського, Ф. Шамхалова та інших.

Однак проблема системного висвітлення економічної ролі держави в умовах ринкової трансформації, місця державної форми власності в реформуванні економіки, визначення найбільш ефективних напрямів її використання в господарській діяльності різних сфер і галузей, а також сутності й складових політики держави щодо управління власністю в трансформаційній економіці, потребує подальшого вирішення.

Державна власність є важливою складовою самої трансформаційної моделі господарювання. Як суб'єкт власності держава використовує об'єкти, що знаходяться в її володінні і розпорядженні для виробництва, обміну, розподілу і споживання суспільних благ. Це дозволяє більш повно реалізувати потреби всіх і кожного в суспільстві, а тому, сприятиме формуванню соціально-орієнтованої моделі економіки і громадянського суспільства.

Участь держави в різних сферах і галузях господарювання, підприємства яких через економічні, соціальні, політичні, стратегічні чинники мають знаходитися цілком або частково в державній власності, відтворює змішану економічну модель діяльності державного і приватного секторів. Подібна конвергенція в умовах ринку сприяє більш повному вирішенню соціально-економічних завдань суспільства, що потребує набуття державним сектором господарювання вагомих конкурентних переваг.

З метою реалізації економічної стратегії держави з точки зору забезпечення її максимальної ефективності в програмних урядових документах визначено сфери і галузі, в яких необхідно є досить повно використовувати державну власність у підприємницькій діяльності, а саме: нерухомість, природні копалини у вигляді руд, енергоносіїв, будівельних матеріалів тощо, повітряний і во-

дний простір, теле- і радіотрансляцію, ексклюзивну економічну інформацію, а також інфраструктурні галузі, що забезпечують розвиток соціальної сфери, науково-технічний потенціал держави та її безпеку.

На сьогодні основними умовами зростання ролі державної власності в транзитивних економіках є: а) відтворення ринкових інститутів, таких як гарантія прав власності, підтримка досконалої конкуренції; б) забезпечення фінансування інноваційного розвитку економіки; в) соціалізація економіки; г) збільшення інвестицій у людський капітал; д) екологізація економіки; е) захист і підтримка національного товаровиробника в умовах глобалізації та відкритості економіки і мобільності капіталу у децентралізованих системах.

Аналіз сучасного інституціоналізму та ринкових перетворень свідчить, що інституційне середовище, яке склалося в Україні, досить несприятливе для економічного розвитку. Головна вимога інституціональної теорії про збіг індивідуальних інтересів людей з прибутковою діяльністю самостійних ринкових структур порушена.

Сучасна економічна теорія, інституціоналізм зокрема, надає великого значення формально правому регулюванню діяльності інститутів. В урядових колах поширена думка, що законодавча діяльність здатна розв'язати всі суперечності українських реформ. Але справа не лише в цьому. Законодавча система відстає від швидкоплинної практики, крім того не враховує і не в змозі передбачити всю багатоманітність господарського життя.

На наш погляд, у регулюванні ринкового середовища має значення не лише сила традицій, усталених міжгалузевих та внутрігалузевих зв'язків, етичних норм ділового спілкування, моральних засад підприємницької діяльності, культурно-політичної організації тощо. Однією з причин невдач ринкового реформування в Україні було те, що воно виявилось інституційно не забезпеченим, супроводжувалося розривом традиційних господарських зв'язків, процес приватизації виявився суперечливим і не зміг компенсувати роль традиційних чинників економічного порядку.

Нова роль держави передбачає розвиток технологій індикативного планування. Останні мають розроблятися з участю ділових кіл та наукових установ, і виконувати функцію орієнтирів щодо перспективних напрямів господарської кон'юнктури та економічної політики держави.

Винятком у даному відношенні є підприємства державного сектора, де технологія планування може бути різного ступеня жорсткості, в тому числі директивного управління у відповідності з цілями державної політики.

Державна власність є інтегральною складовою ринкової економіки. Вона являє собою вищу форму усупільнення виробництва, привласнення і розподілу матеріальних і нематеріальних благ з метою реалізації державних і суспільних інтересів. Останні не завжди співпадають, оскільки відмінними є поняття держава і суспільство.

В умовах глобалізації зростає роль і місце державного сектора в процесі становлення інформаційного суспільства і реалізації потреб у суспільних благах всіх і кожного. Є ресурси, які не повинні контролюватися приватними особами (вода, повітря, електромагнітні хвилі, ґрунтові води, звуки, світло тощо), тому що це не спри-

яє раціональному користуванню ними, призводить до їх виснаження й руйнації, що потребує додаткових витрат, з одного боку, а з іншого – не дозволяє певною мірою забезпечити даними благами все суспільство. Класичними прикладами, що відображають подібний стан, є перевантаження суспільних шосейних доріг, суспільних парків, надмірний вилов риби тощо. Розв'язати дану проблему можна шляхом партнерства державного і приватного секторів та створенням змішаної економіки.

Вивчення наукових праць та світового досвіду господарювання дозволяє стверджувати, що перспективи України зайняти пристойне місце у європейському співтоваристві залежатимуть від того, наскільки швидко та ефективно здійснюватиметься стратегічне партнерство державного і приватного секторів, у першу чергу в галузях виробничої і соціальної інфраструктури. Це дасть можливість підприємствам державного сектора діяти за законами ринкової економіки, отримувати прибуток, бути незалежними від бюджетних надходжень і використовувати власні кошти для модернізації підприємств.

У трансформаційній економіці зростає роль держави як системи організації суспільної влади, основною функцією якої є створення умов для суспільного розвитку. Економічне підґрунтя цього розвитку складають відносини власності, які дістали адекватне нормативно-правове забезпечення.

Це дало підстави дійти висновку, що трансформація відносин власності є лише одним з інструментів державної політики розбудови соціального ринкового господарства, проте інструментом, основою якого є природне право людини володіти, користуватись і розпоряджатись результатами цього володіння, а тому потужним і дійовим, який потребує адекватного законодавчого забезпечення.

На часі перехід до пошуку шляхів удосконалення управлінських механізмів організаційно-правових засад державного регулювання відносин власності, зокрема щодо підприємств з державно-приватною формою власності, а також запровадження нових форм впливу на економічні та соціальні процеси розвитку національної економіки в умовах закінчення періоду фіскальної приватизації.

Враховуючи специфіку розвитку України, світовий досвід функціонування державного сектора економіки в країнах з ринковою економікою, вважаємо доцільним (запропонувати) відтворювати масштаби державної власності з врахуванням економічних, соціальних, історичних, традиційних і політичних чинників. Це сприятиме посиленню регулювання економіки і задоволенню нагальних потреб, що реалізуються через виробництво суспільних благ державним сектором.

1. Гальчинський А. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти. – К., 2006.
2. Геєць В.М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. – К., 2009.
3. Єщенко П.С., Кваснюк Б.Є., Бірюков О.А. Нова модель держави. – Слов'янськ, 2002.
4. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. – К.: Основи, 1998.
5. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: монографія / за заг. ред. А.В. Єрмоласва. – К.: НІСД, 2010.

Надійшла до редколегії 09.05.11

УДК 339.727.3

О. Доліновська, асп.

МІЖНАРОДНИЙ КРЕДИТ: ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА, СУТНІСТЬ ТА ВИДИ

У статті подано дослідження сутності міжнародного кредиту, а також його функції і наслідки. Наведені особливості формування урядових кредитів та їх основний різновид.

Ключові слова: міжнародний кредит, урядовий кредит, державний борг, державний кредит, боргові зобов'язання, кредитні відносини, державна позиція.

В статье представлены исследования сущности международного кредита, а также его функции и последствия. Приведены особенности формирования правительственных кредитов и их основная разновидность.

Ключевые слова: международный кредит, правительственный кредит, государственный долг, государственный кредит, долговые обязательства, кредитные отношения, государственный заем.

The article are given the essence of international research credit and its functions and effects. The features of government loans and their basic form.

Keywords: international credit, government loan, public debt, public credit, debt, credit relations, government borrowing, budget deficit.

В умовах сталого розвитку економіки за допомогою податків та інших надходжень до бюджету держава отримує достатньо коштів для свого нормального функціонування. Та досить часто в період кризи податкових коштів недостатньо, тоді держава змушена залучати необхідні кошти ззовні. Здійснюючі державні позики країна має змогу використовувати додаткові можливості, що відкриваються перед нею. На початку розвитку кредитних відносин джерелом таких додаткових надходжень до бюджету були внутрішні фінансові ресурси держави: підприємства, банківські установи та навіть приватні особи. Але з розвитком зовнішньої торгівлі та поглибленням міжнародних зв'язків валютні відносини держави вийшли на новий світовий рівень, де кредиторами запозичень виступають уряди інших країн та міжнародні фінансові організації.

Міжнародні валютні відносини є невід'ємною складовою ланкою світової економіки. Їх функціонування й розвиток пов'язані з обслуговуванням всього комплексу економічних зв'язків, що складаються між окремими країнами, юридичними суб'єктами ринку та приватними особами. Йдеться про обслуговування зовнішньої торгівлі, вивіз капіталу, надання позик і кредитів, науково-технічний обмін, розвиток туризму, інші державні та приватні стосунки.

Входження України у світовий фінансовий простір, відносини з міжнародними фінансовими організаціями, інвестиційна та кредитна політика нашої держави в умовах сучасної глобалізації визначається, насамперед, станом та результатами реформування економіки країни. Активна участь нашої держави у кредитуванні та міжнародному русі капіталів приводить до необхідності досліджень в галузі зовнішніх запозичень. З цією метою доцільно дати економічний аналіз актуальних проблем кредитних процесів на міжнародному рівні, які відбуваються з часу здобуття Україною незалежності. Тому вкрай необхідно визначити сутність міжнародного кредиту його джерело та наслідки для економіки країни в цілому.

За останнє десятиріччя кредитування урядів держав за рахунок вільних коштів певних країн чи спеціально створених фондів стало досить популярним у глобальному світі. Зауважимо, що в сучасній науковій літературі сформовано різноманітні підходи до дослідження міжнародного кредиту. Обґрунтуванню міжнародного кредиту та його наслідків приділяли увагу такі відомі економісти як Р. Барро, Дж. Бьюкенен, А. Лернер, Ф. Модильяні, Т. Мальтус, Д. Юм, Д. Сей, Д. Кейнс. Різні аспекти аналізу державного боргу, доцільності міжнародного кредитування розкриті у роботах сучасних українських та російських економістів. Зокрема, теоретичні підвалини пізнання такого явища як державний борг містяться у доробку В. Базилевича, І. Лютого, В. Андрущенко, В. Федосова, Т. Вахненко, Є. Гайдаря

та інші. Розвиток глобалізаційних та інтеграційних процесів дає підставу стверджувати, що на сучасному етапі розвитку економіки дослідження наукових понять та сутності міжнародного кредиту є надзвичайно актуальним завданням. Тому можна стверджувати, що тема міжнародних кредитів здавна цікавила економістів цілого світу і залишається актуальною і сьогодні. Особливу увагу приділяється державним позичкам та урядовим кредитам, оскільки їхня присутність несе за собою тягар, який лягає на національну економіку.

Метою статті є дослідження сутності та значення урядового кредиту на міжнародному та національних ринках, а також його межі і наслідки. Важливим завданням є наукове осмислення сутності міжнародного кредиту та тих чинників які посприяли його зародженню, визначення його принципів та функцій.

Залучення фінансових ресурсів державою на кредитній основі для покриття власних потреб є прийнятною та об'єктивно зумовленою практикою здійснення економічної діяльності. Економічна суть цього процесу полягає в тому, що у певний час є вільний капітал як в середині країни, так і за її межами. Ці капітали здійснюють рух із метою пошуку сфер свого застосування. Участь держави у міжнародному русі капіталів є фактом її входження до світо-господарського простору. Активна політика держави на зовнішньому ринку капіталів закономірно призводить до утворення державного боргу.

Відомі російські економісти Смірнов А. Л. та Красавіна Л. Н. дають таке визначення міжнародного кредиту: "Міжнародний кредит – це рух позичкового капіталу у сфері міжнародних економічних відносин, пов'язаний з наданням валютних і товарних ресурсів на умовах повернення, терміновості і сплати відсотків. Кредиторами і позичальниками виступають приватні підприємства (банки, фірми), державні установи, уряди, міжнародні та регіональні валютно-кредитні і фінансові організації" [5]. Об'єктивною основою розвитку міжнародного кредиту стали вихід виробництва за національні межі, посилення інтернаціоналізації господарських зв'язків. Інтенсифікація світогосподарських зв'язків, поглиблення міжнародного поділу праці обумовили збільшення обсягів, подовження і диференціацію термінів міжнародного кредиту.

Міжнародний кредит бере участь у кругообігу капіталу на всіх його стадіях: при перетворенні грошового капіталу у виробничий у результаті експорту устаткування, сировини, палива; у процесі виробництва у формі кредитування під незавершене виробництво; при реалізації товарів на світових ринках.

Виходячи з вище зазначеного очевидно, джерелами міжнародного кредиту є: тимчасово вивільнена в підприємств у процесі кругообороту частина капіталу в грошовій формі; грошові нагромадження держави й особистого сектора, що мобілізуються банками. Міжна-